

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ Х МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ім. Г. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ» ім. І. СІКОРСЬКОГО

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ X МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ
ТЕХНОЛОГІЇ»**

**REPORTS OF THE X INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE "A PERSON, A SOCIETY, COMMUNICATIVE
TECHNOLOGIES"**

м. Харків, 27–28 жовтня 2022 р.

Харків
2022

УДК 740+656+338

ББК 87

Л 93

Головні редактори:

Панченко С.В. – доктор технічних наук, професор, академік Транспортної академії України, ректор Українського державного університету залізничного транспорту

Андрущенко В.П. – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

Редакційна колегія:

Абашик В.О. – д-р філос. наук, професор

Бакланов О. М. – д-р хім. наук, професор

Близнюк Л. М. – канд. філол. наук, доцент

Ватуля Г. Л. – д-р техн. наук, професор

Даніл'ян В. О. – канд. філос. наук, доцент

Дудін О.А. – канд. техн. наук, доцент

Змій С.О. – канд. техн. наук, доцент

Каграманян А.О. – канд. техн. наук, доцент

Кравець А. М. – канд. техн. наук, доцент

Колеснік К. Е. – канд. іст. наук, доцент, академік ТАУ

Куценко М. Ю. – канд. техн. наук, доцент

Новіков Б. В. – д-р філос. наук, професор

Павлов В. І. – канд. філос. наук, доцент

Панченко В. В. – канд. техн. наук, доцент

Соломніков І.В. – канд. екон.наук, ст. викладач

Толстов І. В. – канд. філос. наук, доцент

Устенко О. В. – д-р техн. наук, професор, академік ТАУ

Затверджено до друку Вченою радою Українського державного університету залізничного транспорту (протокол № 6 від 30.11.2022 р.)

Людина, суспільство, комунікативні технології: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. 27-28 жовтня 2022р. Відп.за випуск Н.В.Алексєєнко. — Харків : Мачулін, 2022. — 284 с..

ISBN 978-617-8195-30-4

УДК 740+656+338

Матеріали подано в авторській редакції

ISBN 978-617-8195-30-4

© Авторський колектив, 2022

© Мачулін, худ. оформлення, 2022

ТУМА Т. С., аспірантка

Український державний університет науки і технологій

м. Дніпро, Україна

ФЕНОМЕН ЛЮДИНИ ТА ПОНЯТТЯ ДОЦІЛЬНОСТІ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

В умовах бурхливих світоглядних та соціальних змін, пов'язаних з глобалізацією і всіма нюансами становлення інформаційного суспільства відбувається загострення інтересу до антропологічної, етичної проблематики, переосмислення феномену людини та рецепція поняття «доцільність». Актуальність саме телеологічного підходу до життя людини, історії людства в тому, що він виходить за рамки раціональності, а для самої людини це означає гармонію з собою та зовнішнім світом. Становлення антропоцентризму як концепції, а згодом і антропокосмоцентризму та всебічний аналіз феномену людини в історії філософії тісно пов'язані з питанням доцільності в природі і культурі. Виокремлення людської свідомості з навколишнього світу призводить до нескінченних телеологічних пошуків, які концентруються на питаннях: «Для чого, заради якої мети?». Це питання є протилежним питанню «Чому, з якої причини?», яке є основним для детерміністських поглядів на світ. В теорії телеології взагалі виділяють два протилежних уявлення про вплив кінцевих цілей – це фаталізм, де кожна подія жорстоко детермінована або Богом, або причинним зв'язком та волюнтаризм, який заявляє про довільний принцип, можливість випадковостей (індетермінізм). Для людини останнє означає, перш за все, свободу волі та вибору власної мети. Доцільність – це відповідність явища або процесу певній меті, а пояснення через доцільність або цільове пояснення виводить дію з її цілі, її наміру. По суті доцільність має детерміністський смисл, тільки детермінанта винесена в майбутнє та не є в минулому, тому має потенційний характер, тобто здатна стати актуальним стимулом діяльності

в майбутньому. Причина не в минулому, а в майбутньому, до якого все прагне, саме в цьому специфічність телеологічної детермінації.

Спрощений аналіз історії філософії показав би нам, що одна концепція змінюється іншою, фаталізм у вигляді детермінізму змінюється телеологізмом, який згодом механістичним детермінізмом і сьогодні ми знову прийшли до рецепції доцільності в природі та бутті людини. Але, насправді, кожен етап характеризується різноманітними напрямками, які співіснували. І це, перш за все, пов'язано з феноменом людини, яка є одночасно частиною як природної необхідності, так і світу свободи. Отже, буттю людини характерні і детерміністичні, і індетерміністичні риси. Якщо причинність – це просто звичка розуму (вислів Юма), чи не є мета та її ідеалізація також певною потребою людини усвідомлювати сенс життя та доцільність свого існування, конструюванням метафізичного світу? А з іншої сторони, бажанням позбутися відповідальності за власний вибір та цілепокладання? Як стверджує німецький філософ В. Дільтей, телеологізм – це душевний структурний зв'язок, який веде людину до відчуття щастя. Розум з його цілями та антропологічними смислами, безумовно, задає параметри бачення світу у телеологічній конструкції темпорального та просторового обсягу буття.

Ще в метафізиці Арістотеля ідея цільової причини знаходить свій категоріальний вираз. Класик античної філософії стверджував, що «Природа нічого не робить даремно» [2, с.17], тобто прагне до самоздійснення, реалізації своєї мети або «ентелехії». «Цільова причина» - це призначення кожної речі, це внутрішня причина, яка перетворює можливість у дійсність. Потреба шукати мету, зовнішню мені, але ту, що відповідає моїй природі – це устремління зайняти своє найкраще місце. Разом з цим мета – це наявність досконалого буття, першодвигуна всіх речей, яка сама нікуди не прагне, але регулює космічні процеси самим фактом свого існування як взірця. Яскравий приклад у Арістотеля:

скульптур, створюючи статую, надає їй форму, яку він мав в голові як мету, що визначає всі його дії – не стихійні, а цілеспрямовані.

Класична ж наука Нового часу позбавила легітимності апеляції до фінальних причин при поясненні явищ неживої природи. Всесвіт існує як добре налагоджена машина, в ній діє сувора необхідність, а явища і речі пов'язані між собою в ланцюжок причин і наслідків. В такому світі немає випадковостей, випадково тільки те, причин чого людина поки не знає (закон Лапласа). Неправильне розуміння ідей Арістотеля його нащадками потягнуло за собою ряд наслідків. Так, на думку Мейра, Арістотель керувався не фінальними причинами, а формотворчими, а ейдос – це іманентна форма речі, її образ подібний програмам, які керують телеономічними процесами. Дельбрюк же називає арістотелівський ейдос нерухомим двигуном (*unmove d mover*), вважає, що його можна уподібнити ДНК. Як він сам жартував, що грецьких мислителів слід було б нагородити Нобелівською премією посмертно за відкриття ДНК. Саме тому арістотелівське пояснення руху тіл було, швидше за все телеономізмом, а не телеологізмом. Тим не менш, Арістотель не проводив особливих відмінностей між живою та неживою природою, а приписування мети природі, перенесення на неї здібностей до цілепокладання, яке властиве лише людині на той час вважалося ненауковим.

Не дивлячись на механістичний детермінізм та «демонів Лапласа», які переслідували філософію Нового часу не можна стверджувати про однозначне нехтування проблемами доцільності та людини. Антропологічний запит можна простежити у ідеях більшості мислителів того періоду. Так, нові дослідження робіт Декарта українським філософом Малівським А.М. розкривають суть антропологічного проекту видатного мислителя, заснованого, перш за все, на метафізиці та релігії,

перевідкритті телеології. Питання «Яким шляхом я піду?» є, безумовно, передумовою питанню «До якої мети?».

Але в більшості випадків історія телеології показує її темою з заплямованою репутацією в очах «істинних науковців», оскільки з часів затвердження механіцизму проблема тотальних цілей зазнавала стигматизації. Згідно сцієнтизму телеологію дискредитує фаталізм, консерватизм та фіналізм, який визиває чіткі асоціації з релігійною есхатологією. Проте мислителі ХХ століття один за одним розвінчують ілюзії Нового часу. Рецепція телеологізму відбувається на серйозному методологічному рівні – обґрунтовується синергетичний підхід або теорія самоорганізації, згідно з якою світ є послідовністю креативних та деструктивних процесів (синтез детермінізму та індетермінізму, які стохастично змінюються в біфуркаційні періоди) та оголошується антропний принцип (термін Картера, який означає привілейоване положення людини у Всесвіті). Антропоцентризм переходить в антропокосмоцентризм. Так, Дайсон, автор квантової теорії, говорить про багато випадковостей, які працюють на нашу користь, здається, ніби Всесвіт у певному сенсі мав би знати, що ми прийдемо. «У нас немає підстав відкидати телеологічні пояснення про онтологічні питання» стверджує він [5, с.59]. Звичайно, що багатьом не подобається антропний принцип як повернення до докоперніканства та аристотелівського стилю, але насправді, антропний принцип припускає як релігійну, так і наукову інтерпретацію. А сама телеологія як вчення про доцільність смикається з теологією тільки суб'єктивно та тільки для тих, хто приймає її постулати на віру.

Телеологізм – це, перш за все, олюднення світу, яке позбавляє людей від самотності, надає смисл життю. Саме завдяки телеології в історії знімається дуалізм природи та свободи, але тільки якщо ціллю історичного процесу є людина. Людство вже усвідомило, наскільки пагубними можуть

бути наслідки перетворення людини в засіб досягнення цілей. Одночасно людина несе відповідальність за зміст своїх цілей та результатів діяльності, це етичний аспект доцільності. Отже, сьогодні можна говорити про повну реабілітацію понять «людина» та «доцільність». Людина – істота, яка характеризується постійним запитуванням «в чому мета?» і відповідь, безумовно, лежить в сфері метафізики. Світ роздумів людини над проблемами буття означає знайти доцільність, мету існування, тобто спроби постійно вийти за межі ситуації, межі знання, межі існування, межі раціонального. Телеологізм - це спосіб людської трансценденції, який наповнює буття, вихід людини за межі власного досвіду. Мова йде, перш за все, про сенс життя людини. Недаремно ще М. Гайдеггер називав питання смислу життя основним в філософії. Таким чином, телеологічний аргумент присутній в постановці питань у Канта: «Куди ми йдемо?» сьогодні є неймовірно актуальним. Багато хто порівнює сучасний інформаційний світ з мережею, павутинням, який кардинально відрізняється від образу світу як годинника в класичній науці. Самовизначення людини в такому світі є вирішальним фактором. Постають питання: Чи означає прискорення усвідомлення загроз наближенням до мети людського існування? Чи може людина щось змінити? В будь-якому випадку, впорядкованість світу завжди має телеологічний вимір, він надає можливість уникнути хаосу та людської невизначеності в поведінці та вчинках людини. Як стверджував німецький філософ Е. Кассілер: «Справжня цілісність існує лише там, де всіма частинами управляє єдина мета, яку всі вони прагнуть здійснити».

Список використаних джерел

1. Арістотель Метафізика, Харків: «Фоліо», 2020. – 300 с.
2. Арістотель Політика / перекл. з давньогрецької О. Кислюка, Київ: «Основи», 2000. – 239 с.

3. Малівський А. М. Незнаний Декарт: антропологічний вимір у філософствуванні: монографія, Дніпро: Герда, 2019. 300с.
4. Carter Brandon. Large number coincidences and the anthropic principle in cosmology. Confrontation of cosmological theories with observational data; Dordrecht, D. Reidel Publishing Co., 1974, p. 291-298.
5. Delbruck Max Aristotle – totle – totle, 1971, p. 50-55.
6. Dyson Freeman Disturbing the Universe, New York, Harper & Row, 1979.
7. Hoyle Fred The Universe: Past and Present Reflections, Annual Review of Astronomy and Astrophysics, 20 (1982), p. 1–35.
8. Mayr Ernst 1988, Toward a New Philosophy of Biology: Observations of an Evolutionist, Cambridge, MA: Harvard University Press. 555 p.

ХАРЛАМОВА О.М., *старший викладач*

ВОЛОШИНА О.М., *здобувачка освіти*

Український державний університет залізничного транспорту

м. Харків, Україна

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ЯК СУСПІЛЬНИЙ ПРОГРЕС ТА ВИКЛИК ЛЮДСЬКИМ ЦІННОСТЯМ

У людей різних національностей, із різних країн, міст чи сіл своя культура та свої традиції. Технологічний прогрес поступово зростає та стає частиною людського побуту.

У розвитку суспільства в галузі технологій ведеться боротьба нового сприйняття зі старими звичками.

Людина - дуаліст, вона хоче і намагається осмислити навколишній світ, пристосовується, роблячи висновки з отриманої інформації. Вона шукає сенс життя в поставлених цілях, знаходячи себе в комфортній галузі, яку їй легко зрозуміти та сприйняти. Звичайно, людині хочеться

ЗМІСТ

ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ	3
СЕКЦІЯ І. ФІЛОСОФСЬКІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАУКИ	
АБАШНІК В.О. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ 19-ГО СТОЛІТТЯ	6
АБАШНІК У.В. «АНАТОМІЯ» (1999): МІЖ ФІЛЬМОМ ЖАХІВ ТА ВЧЕННЯМ ГІППОКРАТА	11
АСМУТ Х. СИМВОЛІЧНІ ФОРМИ ЕРНСТА КАССІРЕРА (1874– 1945)	15
БЕРЕЗНИЙ В.М., ЄРМОЛЕНКО О.А., ЛИСЬОНКОВА Н.М. ЛЮДИНА ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – ВОРОГИ ЧИ ДРУЗИ?	21
БЛИЗНЮК Л.М. МОВНА СУГЕСТІЯ ЯК НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ РИТОРИКИ	25
БЛИЗНЮК Л.М., ВАРЛАМОВА А. СЕМАНТИЧНІ БАР'ЄРИ КОМУНІКАЦІЇ	27
ВОЛОШИНА О.М., НЕШКО С.І. СИНТАГМАТИКА ТА ПАРАДИГМАТИКА	30
ГОНЧАР В.В., ВЕРЕТЕЛЬНИКОВА Н. А., БАТУЛІН Д. С. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ	31
ГОНЧАРОВ С. О. МЕТАФІЗИКА Ю. В. МАМЛЄЄВА ЯК ПРОДОВЖЕННЯ ТРАДИЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ФІЛОСОФІЇ: ПРИХОВАНА ЗАГРОЗА ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	33
ДАНІЛ'ЯН В.О. СИНДРОМ «ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ» В ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗВО ТА МЕТОДИ ЙОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ	36
ДАНІЛ'ЯН В.О., РУДЬ Ю.С., МИРОНЧУК І.О.	39

ПЕРЕПЕЛИЦЯ О.М., ХРАБРОВ Г.О. ТУТ-ВІДСУТНІСТЬ ТЕХНОСУБ'ЄКТА	80
САБАДУХА В.О., САБАДУХА О.В. ФІЛОСОФСЬКО- ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	82
ТИТАР О.В., АВЄТІСЯН М.Г. ЛЮДИНА І ТЕХНІКА: АНТРОПОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЛЮДСТВА	85
ТОЛСТОВ І.В., ДАРАГАН А.В. СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА	89
ТОЛСТОВ І.В., СКУРІХІН Д.І. ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ	91
ТУМА Т. С. ФЕНОМЕН ЛЮДИНИ ТА ПОНЯТТЯ ДОЦІЛЬНОСТІ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ	95
ХАРЛАМОВА О.М., ВОЛОШИНА О.М. ТЕХНОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ЯК СУСПІЛЬНИЙ ПРОГРЕС ТА ВИКЛИК ЛЮДСЬКИМ ЦІННОСТЯМ	100
ХАРЛАМОВА О.М., ЛАЗОРЕНКО М.О. МОВА ТА КОМУНІКАЦІЯ В ІНФОРМАТИВНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	103
ЦИГАНОВСЬКА Н.В. ДАНИЛ'ЯН В.О. БОЙОВИЙ ГОПАК ЯК КУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ ТА ТРАДИЦІЙНЕ УКРАЇНСЬКЕ СПОРТИВНЕ МИСТЕЦТВО	105
ЦІТТЕЛЬ К. ДІАЛОГ ФРІДРІХА НІЦШЕ МІЖ МОНОЛОГОМ ТА БАГАТОГОЛОССЯМ	108
ЧАПЛИГІН О.К., СУК О.Є. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ВИМОГА ЧАСУ	114
ЧЕРНИШОВ В.В. ФІЛОСОФІЯ І МИСЛЕННЯ	117
ШАПОВАЛ В.М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПОХОДЖЕННЯ І СУТНОСТІ ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ	120

Наукове видання
Відповідальність за редагування та достовірність інформації
несуть автори роботи

Людина, суспільство, комунікативні технології:
матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф.
27-28 жовтня 2022 р.

Reports of the X International scientific-practical conference
“A person, a society, communicative technologies”

Відп. за випуск Н.В.Алексееенко.

Підписано до друку 16.11.2022. Формат 60x84/16.
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап.
Ум. друк. арк. 27,67. Обл.-вид. арк. 41,8.
Наклад 300 пр. Зам. № 2112

Видавець Мачулін Л.І.
тел. +38(068)886-52-57
editor2016@ukr.net
<http://knigoizdat.org.ua>
Свідоцтво про держреєстрацію:
сер. ХК №125 від 24.11.2004

Віддруковано в ПП Озеров Г. В.
м. Харків, вул. Університетська, 3, кв. 9.
Свідоцтво про реєстрацію: № 818604 від 02.03.2000.